

Runstenar som kulturella källor

Šabić, Luka

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:549463>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-14**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

ZAGREBS UNIVERSITET
FILOSOFISKA FAKULTETEN
INSTITUTIONEN FÖR SKANDINAVISTIK
2022/2023

Luka Šabić

Runstenar som kulturella källor

Examensarbete

Handledare: Janica Tomić, fil. dr.

Juli, 2023

1. Inledning

Detta examensarbete kommer att diskutera runstenarnas betydelse och deras inverkan på kultur och historia i Norden, såväl som i hela världen. Runstenar anses vara den enda bevarade källan till texter från Skandinavien före 900-talet. De ger information om människor, platser och historiska händelser som hände mellan 300- och 1100-talen. Generellt sett är de en av de bästa metoderna att studera den perioden på grund av att de inte är lika benägna att vittra och försämrats över tiden. Ämnen som diskuteras i detta arbete kommer i första hand att fokusera på betydelsen av runstenarna, hur de är relevanta för Skandinaviens historia och den kulturella påverkan de hade i Skandinavien och resten av världen genom vikingarnas erövringar. Jag kommer att ge en allmän översikt över historien om dessa runstenar, hur de förändras över tid, och hur de är skrivna och strukturerade för att bättre förstå deras betydelse i historia och kultur.

2. Skrift

2.1. Äldre futhark

Innan man diskuterar innehållet i runstenar är det först viktigt att känna till skriften de skrevs på. Även om detta inte är en omfattande översikt av runskriften, utan snarare bara en kort introduktion till runor i allmänhet, kommer det att göra det möjligt för oss att förstå utvecklingen av runor och tilldela dem deras lämpliga tidsperiod. I en gemensam konsensus delas runor in i två olika perioder: äldre futhark och yngre futhark. Äldre futhark tros ha sitt ursprung runt mitten av det första århundradet C.E. och har hållit sitt grepp långt in på 800 C.E. när den ersattes av yngre futhark (men mer om yngre futhark senare): "... the oldest runic inscription yet found is that of the Meldorf brooch (from the west coast of Jutland), which dates from the middle of the first century C.E. [...] but the elder system held on in some conservative enclaves, and its echoes continued to be heard until around 800 C.E., and in hidden traditions beyond that time." (Thorsson 23) Detta skriftsystem bestod av tjugofyra separata symboler, som representerade specifika ljud eller i vissa fall idéer eller övertygelser. Till exempel har runan "Y" som kallas algiz och idag translittereras till "z"-ljudet också betydelsen av skydd. På liknande sätt translittereras runan "s" till "j"-ljudet och betyder överflöd eller rikedom. (Thorsson 24) En av de mest analyserade teorierna för uppfinningen av den äldre futhark-skriften tros vara den så kallade "latinsteorin". Denna teori föreslår att

den äldre futharken inte uteslutande var en originalskrift, utan snarare kombinerade aspekter av de litterära romarna som kom i kontakt med de analfabetiska germanska stammarna i norr, vilket sedan uppmuntrade germanikerna att skapa sina egna skriftsystem (samtidigt som de lånade några karaktärer och anpassade dem för sitt nya produkt). (Spurkland 65)

2.2. Yngre futhark

Yngre futhark tros ha startat sin utveckling runt år 800 C.E. och anses vara en förenklad version av den äldre futharken. En av detaljerna hos yngre futhark är att detta var ett skandinaviskt fenomen, medan äldre futhark började som en germansk skrift och spreds till Skandinavien: "The Younger Futhark is a purely Scandinavian cultural phenomenon, although many inscriptions are found outside Scandinavia, mainly in the British Isles and in the east." (Thorsson 42) Den här nya skriften har blivit vanligt förekommande (ibland till och med blandat med den äldre futharken) i hela Skandinavien, och av goda skäl - yngre futhark innehöll sexton i stället för tjugofyra symboler. Detta ställer dock till problem för samtida forskare om betydelsen av särskilda symboler och de ljud som de skulle representera, eftersom de ibland är utbytbara eller har flera möjliga ljud som de representerar. Som Thorsson beskriver det i sin bok *The Big Book of Runes and Rune Magic*, användes "J"-runan sällan och är extremt svår att tyda, "S"-runan är ofta utbytbar med "*" och många andra tvetydigheter. Trots att det ställer till problem för forskare idag har dessa tecken använts under större delen av vikingatiden (800-talet till 1100-talet). Ökningen i användning kan nära hänföras till enkelheten med kryptering. Som tidigare nämnts gjorde minskningen av antalet runor, liksom förenklingen av dem, det lättare för ristarna att inskriva dem i sitt önskade medium. Som ett resultat ökade detta avsevärt antal runinskrifter, mer konkreta runstenar, som producerades under vikingatiden.

3. Runstenar

Dessa två skrifter användes för att skriva in en enastående mängd föremål. Smycken, verktyg, vapen och minnessaker är bara några få anmärkningsvärda exempel som vi har tillgång till på museer, men de mest betydande runinskrifterna kan hittas i stenar på grund av deras livslängd och motståndskraft mot tidens och naturens inverkan. Ett bevis på det är över 2300 runstenar som är utspridda över hela Skandinavien, norra Tyskland och flera till och med på Storbritanniens område. Och dessa är inte de enda som har hittats, utan det är snarare bara de som antas gå tillbaka till mitten av 900-talet fram till början av 1100-talet. (Andrén 1) Faktum är att det finns cirka 6000 kända runinskrifter totalt, varav ungefär hälften är inskrivna i sten. Professorn i runologi Kristel Zilmer analyserade dessa runstenar i sin avhandling om Östersjöresor under vikingatiden:

Roughly speaking, rune stones account for around half of the total number of approximately 6000 Scandinavian runic inscriptions [...] From Sweden more than 2500 rune stones are known. The number of Danish rune stones exceeds 200, [...] whereas from Norway, only about 50 Viking Age rune stones have been found. But rune stones were also raised in areas outside of Scandinavia – among the Norse colonies [...] (Zilmer 38)

Vidare framhåller hon att de flesta av dem sällan skulle flyttas, på grund av att de generellt var stora och transport skulle vara anmärkningsvärt svår. På grund av det anses de vara trogna platsen där de stod när de ursprungligen byggdes - detta gör det möjligt för oss att peka ut var historiska figurer fanns och var exakt runstenarna användes och placerades. Ett av de bästa exemplen på detta skulle vara Rök-runstenen. Krypteringen kommer att analyseras senare i arbetet, men för nu är det viktigt att förstå omfattningen av några av dessa storslagna stenar. Bara genom mätningar står stenen på en imponerande höjd av 2,4 meter och väger över 5 ton. Just den här stenen upptäcktes första gången i en kyrka i Rök på 1800-talet, där den stod sedan tillkomsten i slutet av 700-talet. (Weiss 73) Storleken på just denna sten är mer avvikande än en norm, med tanke på att detta är den största kända runstenen. Ändå var de andra runstenarna som upptäcktes inte på något sätt små. Som sådana kan vi anta att deras plats inte har förändrats genom historien, åtminstone tillräckligt för att ge en anständig bild av vilken del av Skandinavien som var mest läskunnig och engagerad i att tillverka dessa unika artefakter.

Stenarna var inte uteslutande ristade med runor, utan ibland inkluderade de även ikonografi från både den fornnordiska mytologin, såväl som den då nyintroducerade kristendomen. Detta är nära kopplat till den tidsperiod under vilken stenen skapades, eftersom kristendomen långsamt spreds genom norr. Ändå föreställer flera stenar bilder av nordiska gudar som Oden eller Tor. Ett av exemplen på detta skulle vara Ledbergsstenen i Östergötland. I sin bok om runorna i Sverige från 1962 hävdar Sven B.F. Jansson (144) av det på sidan av denna sten finns en skildring av en krigare med hjälm, som kämpar för en stor vargliknande varelse, som antas vara den store vargen Fenrir, son till Loke. Om vi antar att vi är bekanta med den nordiska mytologin, borde den styrda krigaren med största sannolikhet porträttera figuren Oden, Allfadern. Om vi har rätt i våra tolkningar av denna händelse, så tittar vi på en tydlig skildring av Ragnarök. Även om stenarna ofta dekorerades med olika slingor och symboler, var dessa inte prioriterade när det gällde att rista in runorna. Symbolerna kan antingen följa inskriptionens tema eller vara helt orelaterade, som sett med Ledbergsstenen. Marco Bianchi som skrev boken *Runor som Resurs* listar några exempel på dessa ornament som användes för att dekorera runstenar:

De flesta av dessa hör till de mer spektakulära i runmaterialet, så sigurdsframställningen på U1175 och det sakrala motivet på U529. Den delvis skadade framställningen av en människa och en båt på U370 är ett av få skeppsmotiv i Uppland [...] Ornamentiken på U1000† består, förutom korset, av »på en runsten högst ovanliga bilder» (Wessén i SRI 9: 182), nämligen två spiraler och två små motiv som liknar hjärtan. På U835 slutligen finns ett fyrfotadjur. (Bianchi 210)

Ett ytterligare intressant faktum om utseendet på runstenar är att de ursprungligen målades. Färgerna varierade, beroende på vilken region de befann sig i och vilka färger målarna hade tillgång till, men de vanligaste färgerna som användes var rött och svart. Om tillgängligt skulle målarna också använda nyanser av vitt, brunt och blått. I vissa fall målades hela stenar då färgen gjorde stenen mer läsbar, liksom den accentuerade de tidigare nämnda illustrationerna och dekorationerna. (Jansson 153) Det finns flera faktorer som pekar på att stenarna målades och dekorerades, båda som Jansson beskriver i sin bok *The Runes of Sweden*. Den första av faktorerna är att inskriptionerna är fulla av information om målarna som färgat runstenarna eller bara färgerna de målats i. Det kan ses på flera runstenar, som stenen som finns i Överselö kyrka (Jansson 148) eller Nybble-stenen som hittats i Överselö socken (Jansson 149). Den andra faktorn är mer påtaglig, eftersom några av stenarna som

hittades fortfarande hade spår av färg i sig, vare sig det är som grundfärg, färgen på inskriptionen eller dekorationerna:

Some sixty larger and smaller fragments were found, and they reveal that not only were the incised lines of the inscription picked out in colour, but the intervening surfaces were also painted. This applies both to the ribbon along the edges of the stone, in which the runes are enclosed, and to the coiled tracteries within the inscribed surfaces. (Jansson 153)

4. Vad användes runstenar till

De fysiska egenskaperna hos runstenarna som jag har beskrivit i föregående stycke är bara en partiell introduktion till Skandinaviens historia som helhet. Förutom att vara en av de mest anmärkningsvärda artefakterna på grund av insikten i vikingatidens skrift och språk, är runstenar en av de bästa källorna till vikingarnas liv, seder och religion som vi har idag. Från den inledande delen av denna artikel som beskrev skriften vilket runstenarna skrevs med kan vi sluta oss till att de vikingar som gjorde dem var en läskunnig grupp människor. Även om den tidigare nämnda "latinska teorin" är sann, och de germanska stammarna började skriva under romerskt inflytande, kan det inte tas för givet, eftersom den naturliga utvecklingen av deras alfabet (den yngre futharken) visar en separation från ursprunget till dess föregångare. Med hjälp av dessa två skrifter kan vi se flera olika aspekter av vikingarnas livsstil som behandlas i vetenskapliga tidskrifter, böcker och har genomgått omfattande forskning. En sådan forskare vid namn Julia-Sophie Heier täckte kopplingarna mellan runstenar och vikingalivet och pekade på de teman som skrevs ner. I sin bok *The Social and Cultural Contexts of Historic Writing Practices* tar hon upp flera skrivstilar och skriftsystem genom historien, varav en är runskriften och med det deras koppling till runstenar, samt sambandet mellan nämnda runstenar och vikingatida livsstil. Hon fortsätter med att berätta hur runstenar i sin majoritet betraktades som monument, som hedrade de döda och firade dem, men också fungerade som minnesmärken. De var i sig ett tecken på status i samhället och var ett tecken på rikedom:

[...] rune-stone monuments had different functions. They commemorate the dead individuals, but also serve as memorials for the living sponsor. Furthermore, they display wealth and status. Runic monuments were 'a symptom of crisis' and 'their

uneven distribution in Scandinavia [...] is a good reflection of the political and religious transition that took place during the tenth and eleventh centuries. (Heier 126)

En av de mest kända runstenarna skulle kanske falla under minneskategorin. Runstenen Rök, uppkallad efter platsen där den har hittats, är både den största stenen och stoltserar med den längsta runinskriften som någonsin upptäckts. Skriften på stenen börjar i det nedre vänstra hörnet och börjar i ett uttalande som vanligtvis finns på runor - namnet på personen för vilken den restes, följt av personen som reste den. ”In memory of Vámóðr stand these runes. And Varinn coloured them, the father, in memory of his dead son.“ (Ög 136) Vi ser bara av detta utdrag att stenens inskription avbildar en minnesbild för en förlorad son (Vámóðr), som förmodligen dog i strid. Inte nog med det, från dessa två rader får vi också reda på vem författaren var (Varinn, fadern) och att stenen också Rmålades, vilket, som tidigare nämnts, är ett tecken på rikedom. I de följande delarna av denna inskription kan vi se omnämmanden av strider och platser. Även om de inte beskrivs i detalj, läses det som ett minnesmärke för den tidens händelser, vilket ger oss glimtar av den fascinerande vikingatiden. Slutligen nämns Gunnr på denna sten, vilket ger oss en fingervisning om dess ålder - krystningen av Skandinavien ägde rum under vikingatiden, som splittrade befolkningen. Vi ser bevis på varelser från nordisk mytologi på flera runstenar, som Gunnr, som ansågs rida genom slagfältet för att välja de dödade som åker till Valhalla: ”Gudr¹ and Róta and the youngest Norn, she who is called Skuld, ride ever to take the slain and decide fights.” (Sturluson) Men nyare runstenar ger oss detaljer om kristendomen som redan äger rum - till exempel är den mindre kända namnlösa runstenen under markeringarna Sö 149 som finns på webbplatsen *Runor* ännu en minnessten. Men den här nämner Kristus i stället för att hänvisa till den nordiska myten: "Anund och Gylla de lät bygga en bro åt Gunnar, deras son. Hjälp Kristus hans ande [...]" När vi tittar på författarna till stenen kan vi se att de inte enbart gjordes av män, utan ibland gjordes de av kvinnor för att hedra sina män eller fäder. Till skillnad från resten av världen, där kvinnor under den perioden inte hade lika rättigheter och inte heller ansågs högt, ger detta oss ett unikt exempel på samhällliga normer och relationer. Inte nog med det, utan det finns några runstenar som gjordes till minne av kvinnor, som stenen Sö 128 där det står inskrivet att den rests upp för att hedra en mor och hustru: ”Torunn och Stenborg de reser stenen efter sin moder Stenfrid, och Kår efter sin hustru.“ Anders Andrén jämförde skillnaderna mellan mans- och kvinnogravar, och runstenarnas betydelse på dem i sitt verk *Places, Monuments and Objects: The Past in Ancient Scandinavia* där han säger att det

¹ Olika översättningar ger olika varianter av Gunnrs namn, men det är accepterat att detta syftar på valkyrian.

faktiskt finns tydliga skillnader mellan mans- och kvinnogravar, och även visar varför det finns en skillnad mellan antalet av dem:

The background might be that women to a much higher degree than men were commemorated through objects, whereas men, above all, were commemorated through oral praise and skaldic poetry. Such a gendered practice of memory could partly explain why most rune stones were erected for men and by men (Sawyer 2000), since oral praise was transformed into texts on the rune stones. (Andrén 278)

Om man tittar på det vidsträckta området som runstenarna har hittats i, är det säkert att anta att vikingarna var välresta människor. Naturligtvis finns det andra bevis för detta, men om man bara tittar på runstenar kan vi se att de inte bara byggdes i Skandinavien, utan snarare har flera stenar hittats i Storbritannien, Nederländerna, Tyskland, Frankrike och Italien. Detta bevisas ytterligare av att flera runstenar talar om resor till England, eller åtminstone nämner det i någon egenskap som besökt eller att människor har dött där. Ett sådant exempel finns på stenen Sö 160: "Öbjörn reste denna sten efter Skärde. Han blev död i England i följet." Kristel Zilmer utvecklar ytterligare användningen av runstenar, andra än de som redan har nämnts. Hon lägger till flera intressanta anteckningar – den första är att de användes som arvsmarkörer (Zilmer 43). Hon fortsätter med att räkna upp några, framför allt i nordöstra delen av Sverige och en av dem går enligt följande: „Dessa märken är gjorda efter Ingas söner. Hon kom till arv efter dem, men bröderna — Gärdar och hans broder — kom till arv efter henne. De dog i Grekland.” (U 73) Den sista användningen av runstenar som hon beskriver är, som hon hävdar, ofta förbisedd. Den aspekten är kommunikation. Med tanke på att begreppet skrivande (eller i det här fallet inskrivande) var nytt för Skandinavien, tros det fanns ett visst behov av att skriva ner vad som händes i världen. Leif Gren nämner i sitt verk *Petrified Tears - Archaeology and Communication Through Monuments* från 1994 hur han anser att vi använder monument som en permanent påminnelse om historien. Och när kommunikationen inte är på topp kan vi lita på dessa inskriptioner för att bära vikten av information: "When communication is under great stress, or even close to collapse, we have the media in the guise of monuments. Monuments are in italics in the text on medialized culture. Monuments demand serious attention and deeply resent any misunderstanding; above all, they want to be remembered forever." (Gren 90) På grund av hur utbredda de var, kan aspekten av kommunikation inte förbises - vid en viss tidpunkt blev en outlier som en skrift i stenen en sed och det är ett resultat av att många människor har fastnat för ett specifikt sätt att förmedla information och dela det med omgivningen.

5. Andra typer av runinskrifter

Jag tror att det är viktigt att nämna att runstenar inte var den enda informationskällan om vikingarnas kultur. Runor var också inskrivna i trä, vanligast på Grönland eller Island, och användes på samma sätt som de runstenar som finns i Sverige eller Danmark. De var också inskrivna i vanliga verktyg och vapen, vilket ytterligare fördjupar vår kunskap om vikingakulturen. En av de nyare upptäckterna som pekar på detta är en kam med en inskription som skulle översättas till "kam". Denna speciella bit hittades i staden Ribe i Danmark, och den pekar på vikingarnas hygieniska metoder (The History Blog). Olika smycken och dekorativa element som broscher får oss att tro att de brydde sig särskilt om sitt utseende. Vid sidan av dessa, ofta inskrivna, fanns vapen, ceremoniella eller på annat sätt, särskilt när de gavs som gåvor till andra. Denna praxis pekar på en kultur av gåvor. Jag har bara listat några vanliga exempel på de föremål som var inskrivna och hur vi tolkar deras kulturella betydelse. Alla dessa visar bara hur utbrett bruket av runkryptering verkligen var.

6. Runorna idag

Än idag är runstenar källor till stor inspiration. Människor från alla samhällsskikt tycker att runstenarnas mystiska natur är spännande. Som ett resultat är runstenarna nu grundligt undersökta i vetenskapliga tidskrifter, den mest kända är *Futhark: International Journal of Runic Studies*, samt har en online domän som heter *Runor* där man kan komma åt alla upptäckta runstenar, tillsammans med deras inskription, plats och allt som är känt om dem. På grund av deras mystiska natur och intriger är det inte förvånande att de togs in av film- och musikindustrin. Människor som är intresserade av vikingakulturen, och genom proxy runor, har en uppsjö av val när det kommer till musik, filmer, serier och böcker. Till exempel finns det många metalband som har vikingar som sitt primära fokus som *Amon Amarth* och *Týr*. Filmer som *Northman* och *The Vikings* är klassiker, och en tecknad film som heter *How to Train Your Dragon* är ett fantastiskt stycke media för barn. Å andra sidan, om du föredrar att läsa en bra bok, erbjuder serien *The Last Kingdom* skriven av Bernard Cornwell timmar av underhållning. Runstenar är inte bara viktiga för de som lär sig historia och arkeologi, de är också värdefulla artefakter för lingvister som försöker förstå gamla texter och skrifter. Som sådana är runstenar idag lika viktiga för kunskapen som de kan ha varit under de tider de tillverkades. De är också konstverk, eftersom de ofta finns som delar av

kyrkor eller självstående monument. Som ett bevis på historien, och de som kom före oss, är runstenar ovärderliga bevis som kommer att fascinera kommande generationer.

7. Slutsats

Runstenar är monument som till största delen går tillbaka till vikingatiden, mer konkret till 900-talet. De skrevs med skriften känd som futhark som är uppdelad i två distinkta perioder, yngre och äldre futhark. Dessa stenar var ofta stora och användes ibland som arkitektonisk grund för kyrkor på grund av deras storlek. Beroende på deras författares rikedom och status kunde de också målas i en mängd olika färger som rött, svart, vitt, brunt och blått. Inskriptionerna i sig är en av de bästa källorna till information om vikingatiden, och beskriver olika aspekter av deras liv – framför allt användes de för minneshögtider, men de tenderade också att ge ytterligare information om de mellanmänniska relationerna. De är skrivna för både män och kvinnor och visar ömsesidig respekt för båda delarna av samhället. De innehåller också information om resor och erövringar. Av dem kan vi också lära oss om vikingarnas religion och deras tro. Runor har också hittats på olika andra vardagsföremål som ytterligare fördjupar förståelsen av vikingakulturen. Slutligen var de källor till kommunikation och lämnade ett bestående intryck i samhället som är relevant även idag.

Litteratur:

Andrén, Anders. "Places, Monuments, and Objects: The Past in Ancient Scandinavia." *Scandinavian Studies*, vol. 85, no. 3, 2013, pp. 267–81. *JSTOR*, <https://www.jstor.org/stable/10.5406/scanstud.85.3.0267>. Accessed 29 July 2023.

Bianci, Marco. 2010. *Runor som resurs: Vikingatida skriftkultur i Uppland och Södermanland*. Runrön 20. Uppsala: Institutionen för nordiska språk Uppsala universitet.

Gren, Leif. 1994. "Petrified Tears. Archaeology and Communication Through Monuments." In: *Current Swedish Archaeology II*. Stockholm. 87-110.

Heier, Julia-Sophie. "Visibility of Runic Writing and Its Relation to Viking Age Society." *The Social and Cultural Contexts of Historic Writing Practices*, edited by Philip J. Boyes et al., Oxbow Books, 2021, pp. 125–42. *JSTOR*, <https://doi.org/10.2307/j.ctv2npq9fw>. Accessed 29 July 2023.

Jansson, Sven B.F. "The Runes of Sweden." Phoenix House LTD London, 1962.

"Runes call a comb a comb." WordPress, 16 Jan. 2014. <https://www.thehistoryblog.com/archives/50228> Accessed 26 August 2023.

Runic inscription Ög 136 in Scandinavian Runic-text Database latest, Department of Scandinavian Languages, Uppsala University. <http://kulturarvsdata.se/uu/srdb/3a61c080-77fc-4a44-b5ac-f3a4b33b3aab>

Runic inscription Sö 128 in Scandinavian Runic-text Database latest, Department of Scandinavian Languages, Uppsala University. <http://kulturarvsdata.se/uu/srdb/28de9d33-a8c7-4399-9e2f-e041217612b6>

Runic inscription Sö 149 in Scandinavian Runic-text Database latest, Department of Scandinavian Languages, Uppsala University. <http://kulturarvsdata.se/uu/srdb/427f8a40-7ccd-43bb-8667-93306473a9aa>

Runic inscription Sö 160 in Scandinavian Runic-text Database latest, Department of Scandinavian Languages, Uppsala University. <http://kulturarvsdata.se/uu/srdb/ee1b0e40-9513-4fc1-bad0-466960bb23d3>

Runic inscription U 73 in Scandinavian Runic-text Database latest, Department of Scandinavian Languages, Uppsala University. <http://kulturarvsdata.se/uu/srdb/5f4ba242-29a4-44dd-af5f-41664058a8c5>

Spurkland, Terje. "The Older Futhork and Roman Script Literacy." *Futhork: International Journal of Runic Studies* 1 (2010), 65–84.

Sturluson, Snorri. „The Prose Edda.“ Translated by Arthur Gilchrist Brodeur, Global Gray, 2018.

Weiss, Daniel (July–August 2020). "The Emperor of Stones". *Archaeology*. **73** (4): 9–10. ISSN [0003-8113](https://doi.org/10.1080/00038113)

Zilmer, Kristel (2005), "He Drowned in Holmr's Sea": Baltic Traffic in Early Nordic Sources (PDF), Tartu University Press, (diss.), ISBN 9949-11-089-0

Runsko kamenje kao kulturni izvori

Sažetak

Runsko kamenje jedan je od najvažnijih izvora koji nam daje uvid u Skandinaviju između 4. i 12. stoljeća. Klesano je jedinstvenim pismom zvanim *Futhark* koji se dijeli u dvije skupine, stariji i mlađi. Iako najstariji primjeri runskog kamenja datiraju iz 4. stoljeća, većina ih je nastala za vrijeme vikinškog doba, te je pisana mlađim *futharkom*. Kamene variraju u veličini i obliku, te su se uz to bojali raznim bojama, od kojih su najčešće bile crvena i crna. Danas nam pružaju uvid u kulturu i običaje Vikinga, ali su i pokazatelj društvenih odnosa i statusa, bogatstva, nasljedstva i komunikacije. Velika većina ih je podignuta kao spomenik, a uz to česti su natpisi koji daju uvid u religiju Skandinavaca. Uz samo kamenje, važno je napomenuti da su se rune koristile na raznim svakodnevnim predmetima te se tako proširuje poznavanje kulture Vikinga. S obzirom na njihovu jedinstvenu povijest, te vrijednost koju i danas pružaju znanstvenicima u otkrivanju prošlosti, neophodan su izvor u lingvističkim, arheološkim i kulturološkim istraživanjima.

Runestones as Cultural Sources

Summary

Runestones are one of the most important sources that give us insight into Scandinavia between the 4th and 12th centuries. They were carved using a unique manuscript called *Futhark* which is divided into two variants, the younger and the older Futhark. Even though the oldest known rune stones date back to the 4th century, the vast majority of them were carved during the Viking era using the younger *Futhark* variant. The stones differed in size and shape, and were often painted in a variety of colors, most commonly red and black. Today, rune stones provide an insight into the culture and lifestyle of Vikings but are also a portrayal of societal relations and norms, riches, inheritance, and communication. Most of them were erected as commemorative symbols, and they often depict the religion of that period in Scandinavia. It is important to note that the stones were not the only source of runic inscriptions, but that they were also found on various commonplace items in households all over Scandinavia, which further deepens our knowledge of the Viking culture. Considering their unique history, along with the value that they hold for scientists, they are an invaluable source for linguistic, archeological, and cultural research.